

SOC119: ÚVOD DO SOCIOLOGIE PRO NESOCIOLOGY

---

3. Jedinec ve společnosti

5. 3. 2007

Jaro 2006/2007

Společnost a kultura

- *Společnost a kultura* spolu úzce souvisejí; v praxi se lze setkat s různým vymezením těchto základních obecných sociologických pojmů.
- **Společnost** = systém vzájemných vztahů spojující jednotlivce
- **Kultura** = soubor *hodnot*, k nimž se lidé hlásí, *norem*, které dodržují, a *hmotných statků*, které vytvářejí
- **Socializace** = proces, jímž se jedinec začleňuje do společnosti
- **Inkultura** = proces osvojování si vlastní kultury

Dialektika vztahu jedince a společnosti

Berger, Luckmann – dialektický model sociální konstrukce reality:

1. *Externalizace*
2. *Objektivizace*
3. *Internalizace*

- Tyto tři momenty odkazují ke třem vzájemně se podporujícím dimenzím neustálého procesu institucionální reprodukce světa, neboli **sociální konstrukce reality**: k nutnosti institucí, k jejich vnější objektivitě vůči jednotlivcům a zároveň k jejich vázanosti na lidské jednání a myšlení.

Místo člověka ve společnosti

- Normální dospělý člověk je ten, kdo žije v rámci jemu připsaných souřadnic.
- To, co se nazývá „názořem zdravého rozumu“, je ve skutečnosti názor dospělých pokládáný za samozřejmost.
- Člověk bez váhání ztotožňuje své bytí se způsobem, jaký je vyznačen na „sociální mapě“.
- Být situován ve společnosti znamená být v průsečíku určitých společenských sil (systémů moci a prestiže).
- Sociologický pohled překračuje to, jak zdravý rozum chápe „systém“ a naše zjetí v něm.

Sociální kontrola

- Pojem **sociální kontrola** se vztahuje k různým prostředkům, které společnost používá k regulaci chování svých členů; bez sociální kontroly nemůže existovat žádná společnost.
- Metody sociální kontroly se mění podle účelu a charakteru příslušné sociální skupiny.
- *Formální x neformální* sociální kontrola.
- **Sociální deviace** = odchýlení se od společenské normy.

Podoby sociální kontroly

- Nejzazším a současně nejstarším prostředkem sociální kontroly je *fyzické násilí*, které je prapůvodním základem každého politického řádu.
- Protože neustálé uplatňování násilí by bylo nepraktické a také neefektivní, spoléhají se oficiální orgány sociální kontroly převážně na zstrašující vliv *možnosti* prostředky násilí použít.
- Vedle politických a právních forem sociální kontroly je zde *ekonomický nátlak*.
- Dalším ze systémů sociální kontroly, který vyvíjí tlak na jednotlivce, je *system morálky, zvyků a obyčejů*.
- V primárních skupinách jsou účinnými nástroji sociální kontroly *výsměch a pomluvy*.
- Jiným důrazným prostředkem sociální sankce, které má k dispozici nějaké lidské společenství, je podrobení svého člena systematické *potupě a ostrakismu*.

Jedinec jako objekt sociální kontroly

- Člověka si lze představit jako stojícího ve středu řady koncentrických kruhů, z nichž každý představuje nějaký systém sociální kontroly.
- Vnější kruhy mohou představovat právní, politický, ekonomický a morální systém dané společnosti, v nichž člověk chtě nechtě žije.
- Vedle těchto široce koncipovaných nátlakových systémů, v nichž žije každý člověk spolu s ohromným počtem dalších kontrolovaných jedinců, jsou zde i jiné, méně rozsáhlé kruhy sociální kontroly, jimž je jedinec podroben (pracovní prostředí, rodina, okruh přátel...).
- Umístění člověka ve společnosti znamená určení jeho místa s ohledem na mnohé donucující a omezující síly.

Sociální stratifikace

- Pojem **sociální stratifikace** odkazuje na fakt, že každá společnost se skládá z úrovní, které se k sobě vztahují jako navzájem nadřazené a podřazené → každá společnost má nějaký systém rozvrstvení (tzv. „společenský žebříček“).
- Společnosti se značně liší v kritériích, podle nichž jsou jednotlivci přidělováni do různých úrovní.
- V jedné společnosti mohou existovat různé systémy užívající zcela odlišných kritérií umístění.
- Tři základní dimenze společenského postavení: *moc, privilegia, prestiž*.

Třídní systém

- Nejdůležitějším typem stratifikace v současném západním světě je **třídní systém**.
- Třídní rozdělení jako typ stratifikace, v němž je obecné postavení jednotlivce ve společnosti v zásadě určováno *ekonomickými* kritérii.
- Třídní postavení jednotlivce mu dává určitou pravděpodobnost či životní naději, pokud jde o to, jaký další osud ho ve společnosti očekává.
- Různé třídy ve společnosti žijí různě nejen *kvantitativně*, ale také různě kvalitním *životním stylem*.

Instituce = klíčový pojem

- **Instituce** jako typický komplex sociálních jednání.
- Instituce poskytují procedury, které lidské chování formují do vzorců a nutí je probíhat v kolejích, které společnost považuje za žádoucí.
- Instituce není *instinkt*, nýbrž způsob, jakým se chování usměrňuje do předurčených kanálů → podobnost s instinktem.
- Institucionální struktura společnosti nám poskytuje typologii pro naše jednání.

Společnost jako objektivní realita (sociální fakt)

- Společnost jako entita, která je vůči nám vnější, obklopuje nás, svazuje náš život ze všech stran.
- Umístění ve společnosti determinuje a předem vymezuje téměř vše, co děláme.
- Společnost jako objektivní a vnější fakt vystupuje vůči nám zvláště ve formě donucení; její instituce předepisují vzorce našeho jednání a utvářejí i naše očekávání.
- Ve společnosti jsme situováni nejen prostorově, ale i časově.

Společnost jako vězení

- ❖ „Naše společnost je historická entita, která časově přesahuje jakýkoliv individuální život. Společnost nám předchází a přežije nás. Byla tu, než jsme se narodili, a bude tu, až zemřeme. Naše životy jsou jen epizody v jejím majestátním pochodu časem. Společnost je naším vězením v dějinách.“